

BARTOSZ ŁUKOWIAK

ORCID: 0000-0003-3993-2182

Uniwersytet Wrocławski

O NIEKONSTYTUCYJNOŚCI § 95 UST. 2 ZD. 2 REGULAMINU URZĘDOWANIA SĄDÓW POWSZECHNYCH¹

Abstrakt: Przedmiotem niniejszej pracy jest kwestia konstytucyjności § 95 ust. 2 zd. 2 Regulaminu urzędowania sądów powszechnych. Na podstawie analizy regulacji z zakresu postępowania karnego autor stara się wykazać niezgodność tego przepisu kolejno z zasadą prawa do obrony, zasadą prawa do skutecznego środka prawnego, zasadą wyłączności ustawy oraz zakazem tworzenia uprawnień pozornych, w związku z czym proponuje własne, odmienne uregulowanie tej kwestii, co pozwoliłoby zachować zgodność regulacji krajowej ze standardem rzetelnego postępowania.

Słowa kluczowe: uzasadnienie wyroku, prawo do obrony, prawo do skutecznego środka prawnego, konstytucja, proces karny

WSTĘP

Zgodnie z § 95 ust. 2 zd. 1 r.u.s.p.

W razie gdy sporządzenie pisemnego uzasadnienia orzeczenia przez przewodniczącego posiedzenia lub rozprawy lub sędziego sprawozdawcę nie jest możliwe lub napotyka przeszkody, których czasu trwania nie można przewidzieć, na zarządzenie przewodniczącego wydziału uzasadnienie sporządza inny sędzia, asesor sądowy lub ławnik, który brał udział w wydaniu orzeczenia.

Rozwiązanie to wydaje się z oczywistych względów celowe i ze wszech miar konieczne do zapewnienia stronom postępowania możliwości zapoznania się z treścią uzasadnienia zapadłego rozstrzygnięcia, pomimo występowania w sprawie organizacyjnych przeszkód, na które strona ta nie miała wpływu, takich jak przejście sędziego sprawozdawcy w stan spoczynku, wydalenie go ze służby czy też jego ciężka choroba.

¹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 roku Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. poz. 2316 z późn. zm.), dalej: r.u.s.p.

Ciekawsze rozwiązanie przewiduje z kolei zdanie drugie tego przepisu, zgodne z którym „Jeżeli sporządzenie pisemnego uzasadnienia jest niemożliwe, przewodniczący wydziału czyni o tym wzmiankę w aktach sprawy”. Regulacja ta obowiązuje w polskim porządku prawnym nieprzerwanie już od blisko pół wieku², mimo że jest ona co najmniej z kilku powodów ewidentnie niezgodna z normami o charakterze zarówno konstytucyjnym, jak i konwencyjnym, a co zostanie wykazane w dalszej części niniejszej pracy.

Pragnę zaznaczyć, że ze względu na ograniczenia redakcyjne w zakresie objętości przygotowanego tekstu dalsze uwagi odnosić się będą wyłącznie do problematyki z zakresu procesu karnego. Przysługujące oskarżonemu gwarancje procesowe, do których będę się dalej odwoływał, mają niezaprzeczalnie większe znaczenie (między innymi z powodu ich uregulowania w Konstytucji RP) niż gwarancje przysługujące na przykład uczestnikom postępowania cywilnego (takie jak prawo pozwanego do obrony przed twierdzeniami powoda), niemniej jednak wiele argumentów o charakterze ogólnym odnosić się będzie nie tylko do postępowania karnego, lecz w równej mierze do wszystkich innych procedur sądowych.

I. PRAWO DO OBRONY

Przechodząc do szczegółowej oceny zgodności § 95 ust. 2 zd. 2 r.u.s.p. z normami hierarchicznie wyższymi, należy rozpocząć od posłużenia się wzorcem kontroli z art. 42 ust. 2 zd. 1 Konstytucji RP. Przepis ten wyraża jedną z najbardziej fundamentalnych zasad współczesnego procesu karnego, a mianowicie zasadę prawa do obrony.

Zasadę tę rozpatruje się w piśmiennictwie karnoprosesowym w dwóch jej aspektach — formalnym i materialnym³. Pierwszy z nich dotyczy uprawnienia do swobodnego wyboru obrońcy oraz do korzystania z obrońcy z urzędu i nie ma większego związku z problemem zawartym w tytule tej pracy, a przez co nie będzie przedmiotem dalszych rozważań. Z kolei drugi z aspektów nakazuje

² Por. obowiązujące poprzednio w tym zakresie: § 87 ust. 2 zd. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 czerwca 2015 roku Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. poz. 925), § 88 ust. 2 zd. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 roku Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2014 r. poz. 259), § 96 ust. 1 zd. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 września 1987 roku Regulamin wewnętrzny urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. Nr 38, poz. 218 z późn. zm.) oraz § 61 ust. 1 zd. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 1969 roku Regulamin czynności sądów wojewódzkich i rejonowych (Dz.U. Nr 37, poz. 325, z 1975 r. Nr 5, poz. 30; oraz z 1985 r. Nr 28, poz. 122), które zasadniczo nie różniły się od obowiązującej obecnie regulacji (jedyna różnica polega na sprecyzowaniu w § 95 ust. 2 zd. 2 r.u.s.p., że przepis ten dotyczy wyłącznie uzasadnienia pisemnego).

³ Zob. szerzej P. Wiliński, *Obrona materialna i formalna w procesie karnym*, [w:] *Problemy prawa i procesu karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Alfreda Kaftala*, red. G. Rejman *et al.*, Warszawa 2008, s. 341–351.

rozumieć prawo do obrony jako prawo do przeciwstawienia się tezie oskarżenia bądź podejmowania innych czynności zmierzających do uniknięcia (ewentualnie złagodzenia) grożącej oskarżonemu odpowiedzialności karnej. Przy czym owe czynności mogą się opierać na wykazywaniu zarówno merytorycznych błędów oskarżenia (obrona merytoryczna), jak i błędów o charakterze jedynie proceduralnym (obrona procesowa)⁴.

Co jednak istotniejsze w tym kontekście, zasadę tę wiąże się zazwyczaj z wieloma odrębnymi uprawnieniami procesowymi o charakterze wyraźnie podrzędnym wobec prawa do obrony, wskazując, że zachowanie standardów wynikających z owych uprawnień podrzędnych pośrednio wpływa na możliwość oceny, czy dane zachowanie organu procesowego można uznać za spełniające standard wynikający z samego prawa do obrony⁵.

Za jedną z gwarancji stanowiących warunek *sine qua non* prowadzenia obrony w sposób efektywny i korzystny dla oskarżonego uznaje się wymóg odpowiedniej informacji procesowej co do tego, kiedy i jakie działania obrończe należy podjąć⁶. Niektórzy autorzy wskazują nawet wprost, że elementem prawa do obrony jest również prawo do uzasadnienia wyroku (ściślej prawo do otrzymania takiego uzasadnienia na piśmie)⁷.

Warto zauważyć, że teza o ścisłym związku prawa do uzasadnienia wyroku (*reasoned judgment*) z prawem do obrony wyrażana jest nie tylko na gruncie krajowym, lecz także konwencyjnym⁸. W jednym ze swych orzeczeń Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu wskazał, że

realizując gwarancję przewidzianą w art. 6 ust. 3 lit. b EKPCz organy procesowe powinny przedstawić motywy orzeczeń podlegających zaskarżeniu, albowiem bez wiedzy na ten temat oskarżony i jego obrońca nie mają możliwości zbudowania sensownej argumentacji w środku odwoławczym⁹.

Związek prawa do obrony z prawem do uzasadnienia wyroku najlepiej wiadać właśnie na gruncie konwencyjnym, w szczególności na tle art. 14 ust. 3 lit. b MPPOiP oraz art. 6 ust. 3 lit. b EKPCz. W przepisach tych *expressis verbis* wskazano, że każda osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa ma również prawo do

⁴ J. Skorupka, [w:] *Proces karny*, red. J. Skorupka, Warszawa 2018, s. 213.

⁵ Traktowanie zasady prawa do obrony jako swoistego zespołu uprawnień procesowych widoczne między innymi w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego; zob. postanowienie TK z 13 stycznia 2005 roku, Ts 147/04, OTK-B 2005, nr 6, poz. 228.

⁶ Tak trafnie J. Skorupka, *op. cit.*, s. 220.

⁷ P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, t. 3. *Zasady procesu karnego*, cz. 2, red. P. Hofmański, P. Wiliński, Warszawa 2014, s. 1557.

⁸ Zob. R. Clayton, H. Tomlinson, *Fair trial Rights*, Oxford 2006, s. 89, cyt. za: P. Hofmański, A. Wróbel, [w:] *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, t. 1. *Komentarz do artykułów 1–18*, red. L. Garlicki, Warszawa 2010, s. 251.

⁹ Wyrok ETPCz z 16 grudnia 1992 roku w sprawie *Hadjianastassiou przeciwko Grecji*, skarga nr 12945/87, LEX nr 81258; P. Hofmański, A. Wróbel, *op. cit.*, s. 419.

dysponowania odpowiednimi możliwościami w celu przygotowania swojej obrony¹⁰. Pod pojęciem owych „odpowiednich możliwości” należy bez wątpienia rozumieć nie tylko możliwości o charakterze wyłącznie formalnym czy też instytucjonalnym, takie jak możliwość skorzystania przez oskarżonego z pomocy fachowego obrońcy¹¹, lecz także możliwości o charakterze merytorycznym (materialnym)¹². Należy do nich między innymi prawo do zapoznania się z przyczynami wydania niekorzystnego dla strony orzeczenia, które — chociażby ze względu na swój konstytucyjno-konwencyjny rodowód — nie może być ograniczane wyłącznie z powodu ustrojowych rozwiązań dotyczących zdarzeń niezależnych od tej strony, takich jak przekazanie przez ustawodawcę określonych spraw do rozpoznawania w składzie jednoosobowym czy też śmierć jedyne go członka składu orzekającego.

Za „odpowiednią możliwość” należy bez wątpienia uznać również prawo do otrzymania uzasadnienia wyroku. Oskarżony nie jest bowiem w stanie przygotować skutecznej obrony, dysponując jedynie sentencją wyroku, który zamierza zaskarżyć, i przez to nie znając motywów jego wydania, czyli przyczyn przybrania takiej, a nie innej treści, a w konsekwencji nie mogąc obiektywnie ocenić prawidłowości tych motywów.

Kwestia ta wydaje się wyjątkowo widoczna na gruncie postępowania kasacyjnego. Wówczas — choćby z uwagi na rodzaj możliwych do podniesienia zarzutów¹³ czy samą wagę spraw, którymi zajmuje się Sąd Najwyższy — wniesienie skutecznej kasacji wyłącznie na podstawie lektury sentencji czy też domysłów dotyczących hipotetycznej treści uzasadnienia¹⁴ należy uznać za co najmniej wątpliwe. Przygotowanie kasacji jest bez wątpienia czynnością wymagającą nie tylko

¹⁰ Uszczegółowienia takiego nie przewidziano co prawda w art. 48 ust. 2 KPP, niemniej w doktrynie prawa unijnego kwestia konieczności interpretowania tego przepisu zgodnie z wzorcem znanym z art. 6 ust. 3 EKPCz nie budzi żadnych wątpliwości, zob. K. Kowalik-Bańczyk, M. Szwarc-Kuczer, [w:] *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, red. A. Wróbel, Warszawa 2013, s. 1268–1269.

¹¹ Wskazuje na to zresztą fakt, że zarówno w art. 14 ust. 3 MPPOiP, jak i w art. 6 ust. 3 EKPCz prawo do ustanowienia obrońcy czy też prawo do porozumienia się z nim zostały wyraźnie oddzielone od prawa do dysponowania odpowiednimi możliwościami w celu przygotowania obrony.

¹² Tak trafnie między innymi P. Hofmański, A. Wróbel, *op. cit.*, s. 415; B. Banaszak, M. Jabłoński, [w:] *Konstytucje Rzeczypospolitej Polskiej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 roku*, red. J. Boć, Wrocław 1998, s. 86.

¹³ Nie tylko muszą one dotyczyć rażących naruszeń prawa, ale też wyłącznie takich naruszeń, które miały istotny (a zatem nie jakikolwiek) wpływ na treść orzeczenia; zob. art. 523 § 1 k.p.k.

¹⁴ Warto w tym miejscu podkreślić, że do nierzadkich należą przecież sytuacje, kiedy to strona świadomie nie korzysta z prawa do obecności na terminie rozprawy wyznaczonym w celu ogłoszenia wyroku, licząc na późniejsze zapoznanie się z jego wersją pisemną, z założenia obszerniejszą i bardziej uszczegółowioną. Tymczasem *de lege lata* należy uznać, że w sprawach rozpoznawanych w składach jednoosobowych na stronie spoczywa w rzeczywistości swoisty ciężar stawienia się na tym terminie, połączony z powinnością przewidywania (czy wręcz zakładania), że sędzia sprawozdawca może z różnych powodów nie być w stanie sporządzić pisemnej wersji uzasadnienia, a w związku z czym jedynym materiałem pomocnym w przygotowaniu kasacji okażą się ustne powody wydania wyroku.

znaczących umiejętności w zakresie sporządzenia tego typu pism procesowych, lecz także — a może przede wszystkim — posiadania maksymalnej ilości informacji na temat zaskarżanego orzeczenia, które co do zasady czerpie się zarówno z akt sprawy, jak i treści pisemnego uzasadnienia wyroku.

Warto zaakcentować, że z treści sentencji nie wynika nawet, jakie fakty sąd uznał za udowodnione, a w konsekwencji jaki stan faktyczny stał się podstawą skarżonego orzeczenia. Tym samym za kontrowersyjne należy moim zdaniem uznać stanowisko wyrażone w postanowieniu Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 11 maja 2016 roku¹⁵, zgodnie z którym brak uzasadnienia bynajmniej nie uniemożliwia kontroli instancyjnej, lecz jedynie „niewątpliwie ją utrudnia”¹⁶. Zwłaszcza że zgodnie z art. 418 § 3 k.p.k. ustne motywy wyroku mają się ograniczać wyłącznie do najważniejszych (*a contrario* nawet nie wszystkich ważnych) powodów jego wydania¹⁷, a ponadto — przynajmniej teoretycznie — nie można przecież wykluczyć sytuacji, w której jedyny członek składu orzekającego umrze po ogłoszeniu wyroku¹⁸, ale przed rozpoczęciem przytaczania jego ustnych motywów¹⁹.

Tym samym w określonych sytuacjach procesowych wniesienie środka odwoławczego może okazać się co prawda formalnie nadal dopuszczalne, ale w rzeczywistości skuteczność takiego środka może być wyjątkowo niska lub wręcz żadna, skoro treścią wnoszonego do sądu pisma procesowego będzie wyłącznie polemika z domniemaną intencją sędziego sprawozdawcy. Wiązanie owego osłabienia skuteczności środka odwoławczego wyłącznie z okolicznościami niezawinionymi przez skarżącego należy uznać za ewidentnie sprzeczne z zasadą prawa do obrony, która — co warto podkreślić — bynajmniej nie jest temporalnie limitowana tylko do postępowania przed sądem I instancji, ale znajduje zastosowanie we wszystkich stadiach postępowania karnego aż do jego zakończenia²⁰.

¹⁵ II AKz 228/16, OSAKat 2016, nr 2, poz. 2.

¹⁶ Co ciekawe, w innym miejscu uzasadnienia tego orzeczenia wskazano, że uzasadnienie umożliwia przeprowadzenie kontroli instancyjnej, jak również że to właśnie ono jest źródłem informacji dla uczestników procesu.

¹⁷ Zob. postanowienie SN z 6 lipca 2006 roku, IV KK 174/06, OSNwSK 2006, nr 1, poz. 1361.

¹⁸ W piśmiennictwie wskazuje się jednomyślnie, że to właśnie chwila publicznego ogłoszenia wyroku sprawia, że orzeczenie staje się powszechnie obowiązującym aktem procesowym; zob. A. Ważny, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2018, s. 1022; K. Eichstaedt, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz art. 1–424*, red. D. Świecki, Warszawa 2018, s. 1635; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego*, t. 1. *Artykuły 1–467*, Warszawa 2014, s. 1380; tak też SN w postanowieniu z 19 stycznia 2012 roku, I KZP 19/11, OSNKW 2012, nr 1, poz. 3.

¹⁹ W sytuacji takiej niejako automatycznie odpada możliwość podniesienia w treści apelacji jakiegokolwiek zarzutu związanego z ustaleniem stanu faktycznego (art. 438 pkt 3 k.p.k.) czy też zarzutu naruszenia zasady swobodnej oceny dowodów (art. 438 pkt 2 k.p.k.).

²⁰ Zatem nie tylko do chwili wydania prawomocnego orzeczenia, ale również wtedy gdy istnieje jakkolwiek inna możliwość zmiany orzeczenia, nie wyłączając postępowań o charakterze nadzwyczajnym; tak P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony...*, s. 1545–1546; J. Skorupka, *op. cit.*,

II. PRAWO DO SKUTECZNEGO ŚRODKA PRAWNEGO

W dalszej kolejności przepisowi § 95 ust. 2 zd. 2 r.u.s.p. należy postawić zarzut niezgodności z wyrażoną w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP zasadą prawa do sądu, którą powinno się rozumieć nie tylko jako konieczność zagwarantowania jednostce dostępności drogi sądowej, lecz także możliwość domagania się przez tę jednostkę na tej drodze prawnie skutecznej ochrony swoich praw²¹. Mówiąc prościej, obowiązki ustawodawcy nie kończą się na zagwarantowaniu oskarżonemu jakiegokolwiek dostępu do sądu, ale obejmują również zagwarantowanie, by dostęp ten był rzeczywiście skuteczny (prawo do skutecznego środka prawnego).

W nauce prawa konstytucyjnego wskazuje się czasem, że z przywołanego przepisu (jak również z jego „odpowiedników” w postaci art. 13 EKPCz, art. 47 akapit 1 KPP oraz art. 14 ust. 1 zd. 1 MPPOiP²²) nie wynika prawo jednostki do wszczęcia postępowania przed sądem II instancji, albowiem norma ta (a ściślej jej dyspozycja) wyczerpuje się w zapewnieniu możliwości uruchomienia postępowania wyłącznie przed jedną instancją sądową²³. Równocześnie jednak uważa się, że jeżeli prawodawca przewiduje możliwość zaskarżenia orzeczenia wydanego w sprawie objętej zakresem zastosowania prawa do sądu, to konstytucyjna ocena sposobu unormowania dostępności mechanizmu zaskarżenia, a także kształtu postępowania przed sądem II instancji musi uwzględniać wymagania wynikające z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP²⁴. Tym samym ustawodawca, jeżeli już decyduje się na wprowadzenie do systemu prawnego określonego środka zaskarżenia (bez względu na to, czy ma on przysługiwać od orzeczeń nieprawomocnych czy też formalnie prawomocnych²⁵), powinien uregulować dany środek zaskarżenia w taki sposób, aby skarżący mógł uruchomić kontrolę rzeczywistą i skuteczną (efektywną)²⁶.

s. 208; B. Banaszak, M. Jabłoński, *op. cit.*, s. 86; B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 232.

²¹ Uchwała TK z 25 stycznia 1995 roku, W 14/94, OTK 1995, nr 1, poz. 19.

²² Przy czym pierwsze dwa ze wskazanych przepisów przewidują odrębną regulację dotyczącą odpowiednio prawa do skutecznego środka odwoławczego (EKPCz) oraz do skutecznego środka prawnego (KPP), podczas gdy w trzecim z przywołanych przepisów, prawo takie — podobnie jak na gruncie art. 45 ust. 1 Konstytucji RP — wynika jedynie *implicitie* z ogólniejszej zasady prawa do sądu.

²³ Tak P. Grzegorzczak, K. Weitz, [w:] *Konstytucja RP*, t. 1. *Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, s. 1114.

²⁴ *Ibidem*; na gruncie konwencyjnym tak również ETPCz w wyroku z 17 stycznia 1970 roku w sprawie *Delcourt przeciwko Belgii*, skarga nr 2689/65, LEX nr 80778; oraz w wyroku z 22 marca 2007 roku w sprawie *Siałkowska przeciwko Polsce*, skarga nr 8932/05, LEX nr 248705.

²⁵ Wyrok TK z 17 maja 2004 roku, SK 32/03, OTK-A 2004, nr 5, poz. 44; w kwestii obowiązywania zasady prawa do sądu w postępowaniu kasacyjnym zob. wyrok TK z 31 marca 2005 roku, SK 26/02, OTK-A 2005, nr 3, poz. 29; oraz z 16 lutego 2006 roku, SK 30/05, OTK-A 2006, nr 1, poz. 2.

²⁶ Tak trafnie P. Grzegorzczak, K. Weitz, *op. cit.*, s. 1114–1115, którzy wskazują, że w opisywanych przypadkach nie ma potrzeby sięgania do art. 78 Konstytucji RP.

Za naruszenie prawa do zagwarantowania jednostce skutecznego środka odwoławczego należy zatem uznać sytuację, w której ustawodawca formalnie dopuszcza możliwość wniesienia tego środka, ale równocześnie — jak już było to wielokrotnie podkreślane: wyłącznie z przyczyn od skarżącego niezależnych — ogranicza jego dostęp do informacji o powodach treści wydanego wyroku, o ustalonym przez sąd stanie faktycznym sprawy, o dyrektywach, którymi sąd kierował się przy ustalaniu rodzaju i wysokości sankcji karnej, o zastosowanych w sprawie przepisach prawnych, o przyczynach, dla których uznał niektóre ze środków dowodowych za bardziej wiarygodne od innych itd. W sytuacji zastosowania w danej sprawie instrumentu z § 95 ust. 2 zd. 2 r.u.s.p. prawo do skutecznego środka zaskarżenia staje się w istocie iluzoryczne, ponieważ szansa na skuteczność skargi będącej jedynie kontrargumentacją do hipotetycznych (a zatem nieweryfikowalnych) motywów danego rozstrzygnięcia jest wyjątkowo niska²⁷.

III. ZASADA WYŁĄCZNOŚCI USTAWY

Zgodnie z art. 31 ust. 3 zd. 1 Konstytucji RP ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane wyłącznie w ustawie. Zatem ustrojodawca w sposób wyraźny przesądził, że owe ograniczenia mogą być wprowadzone i utrzymywane tylko wówczas, gdy przewiduje je przepis zawarty w akcie przyjętym przez demokratycznie legitymowany podmiot (parlament), w drodze przewidzianej prawem procedury gwarantującej otwartość debaty i — przynajmniej teoretycznie — możliwość uwzględnienia różnego rodzaju interesów, odpowiednio ogłoszony i promulgowany, a wreszcie możliwy do poddania go kontroli ze strony sądu konstytucyjnego²⁸.

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego wskazano nawet, że w odniesieniu do sfery wolności i praw człowieka zastrzeżenie wyłącznie ustawowej rangi unormowania ich ograniczeń należy pojmować dosłownie, z wykluczeniem dopuszczalności jakiegokolwiek subdelegacji²⁹, a zatem odmiennie niż na przykład

²⁷ Przykładowo częstokroć nie sposób ustalić, czy dopuszczenie się określonego przestępstwa mogło mieć wpływ na treść orzeczenia w rozumieniu art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k., skoro z treści sentencji wynika jedynie, który z przepisów prawa materialnego zastosowano w danej sprawie i jaką wymierzono oskarżonemu karę (ewentualnie inny środek prawnokarnej reakcji).

²⁸ M. Szydło, [w:] *Konstytucja RP*, t. 1. *Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, s. 778; szerzej na temat zasady wyłączności ustawy zob. A. Łabno, [w:] *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002, s. 701 n.

²⁹ Wyrok TK z 19 maja 1998 roku, U 5/97, OTK 1998, nr 4, poz. 46; por. wyrok TK z 25 lipca 2006 roku, P 24/05, OTK-A 2006, nr 7, poz. 87; odmiennie B. Banaszak, *Konstytucja...*, s. 176–177, który wskazuje na wyjątkową możliwość ograniczania konstytucyjnych wolności i praw również w drodze aktów podustawowych.

na gruncie art. 22 Konstytucji RP³⁰. Jednakże nawet przy hipotetycznym przyjęciu, na potrzeby niniejszych rozważań, możliwości warunkowego przekazywania przez ustawodawcę kompetencji do ograniczania owych praw i wolności w drodze rozporządzeń ministerialnych rozporządzenie to musiałoby się każdorazowo mieścić w granicach zawartego w ustawie upoważnienia (delegacji), podczas gdy z będącego podstawą do wydania r.u.s.p. art. 41 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 roku Prawo o ustroju sądów powszechnych³¹ upoważnienie do ograniczania konstytucyjnych praw i wolności, o których mowa, bynajmniej nie wynika. Tym samym nie powinno budzić wątpliwości, że nie tylko treść, ale i sam sposób regulacji zaniechania sporządzenia pisemnego uzasadnienia jest istotnym argumentem na rzecz tezy o niekonstytucyjności tego przepisu³².

IV. ZAKAZ TWORZENIA UPRAWNIEŃ POZORNICH

Za budzącą wątpliwości należy uznać również zgodność komentowanej tu regulacji z wywodzoną z art. 2 Konstytucji RP zasadą demokratycznego państwa prawnego, a mówiąc jeszcze precyzyjniej: z jednym z elementów składowych tejszej zasady, a mianowicie ze skierowanym do ustawodawcy zakazem tworzenia uprawnień pozornych, którego naruszeniem jest tworzenie rozwiązań prawnych mających charakter iluzoryczny i pozorny³³.

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego zasadnie wskazuje się, że

ustawodawca nie może tworzyć konstrukcji normatywnych, które są niewykonalne, stanowią złudzenie prawa i w konsekwencji dają jedynie pozór ochrony interesów jednostki. Ustawodawca, co do zasady, nie może więc doprowadzać do istotnego zawężenia możliwości realizacji formalnie przyznanego jednostce prawa podmiotowego, tak że w istocie prowadzi do powstania swoistego *nudum ius*, które wskutek tego staje się prawem bezprzedmiotowym³⁴.

³⁰ Na tle tego przepisu za ustawę uznaje się też rozporządzenie (wyrok TK z 8 kwietnia 1998 roku, K 10/97, OTK 1998, nr 3, poz. 29; oraz z 10 kwietnia 2001 roku, U 7/00, OTK 2001, nr 3, poz. 56) i akt prawa miejscowego (tak wyrok SN z 13 czerwca 2002 roku, III RN 54/02, OSNAPiUS 2003, nr 10, poz. 238); szerzej na temat pojęcia ustawy w rozumieniu art. 22 Konstytucji RP zob. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 1, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, s. 571 n.

³¹ Dz.U. z 2019 r. poz. 52, 60 i 125.

³² Por. rozważania M. Uliasz, który również zauważa, że regulacja ta powinna być zamieszczona w akcie rangi ustawowej, nie formułując przy tym jednak zarzutu niekonstytucyjności obecnego rozwiązania (M. Uliasz, [w:] *Regulamin urzędowania sądów powszechnych. Komentarz*, red. M. Romańska, Warszawa 2017, s. 250).

³³ P. Tuleja, [w:] *Konstytucja...*, s. 225.

³⁴ Wyrok TK z 8 stycznia 2013 roku, K 18/18, OTK-A 2013, nr 1, poz. 2; podobnie w wyrok z 19 grudnia 2002 roku, K 33/02, OTK-A 2002, nr 7, poz. 97; oraz z 10 stycznia 2012 roku, P 19/10, OTK-A 2012, nr 1, poz. 2.

Należy przyjąć, że z tworzeniem uprawnień pozornych mamy do czynienia właśnie w rozpatrywanym przypadku, kiedy to ustawodawca z jednej strony przyznaje jednostce uprawnienia do wnoszenia stosownych środków zaskarżenia, z drugiej zaś ogranicza jej ich dostępność, uniemożliwiając zapoznanie się z uzasadnieniem danego orzeczenia, bez którego skuteczne wniesienie przynajmniej niektórych z tych środków, o czym była już mowa, wydaje się często niemożliwe³⁵. Mówiąc obrazowo, na tle obecnie obowiązującego stanu prawnego ustawodawca kieruje do obywateli wyraźną informację o treści: „Możesz skarżyć wszelkie orzeczenia o cechach X, ale nie oznacza to wcale, że musisz wiedzieć, na czym te orzeczenia polegają”.

PODSUMOWANIE

Wydaje się, że wyniki wszelkich prób przeprowadzenia tak zwanej prokonstytucyjnej wykładni komentowanej tu regulacji (których z różnych przyczyn nie ma potrzeby opisywać w tej pracy) należy uznać za niezadowalające, w związku z czym przeprowadzone wywody moim zdaniem wyraźnie dowodzą niekonstytucyjności § 95 ust. 2 zd. 2 r.u.s.p., w dodatku — z uwagi na niezgodność tego przepisu aż z kilkoma wzorcami kontroli — niekonstytucyjności o charakterze kwalifikowanym, która powinna zostać niezwłocznie wyeliminowana.

Tym samym z pewną dozą zaskoczenia należy spojrzeć na fakt, że pomimo bez mała pięćdziesięcioletniego okresu obowiązywania komentowanej tu regulacji tytułowa kwestia nie została jak dotąd (w tym zwłaszcza w czasie od wejścia w życie obecnie obowiązującej ustawy zasadniczej) podniesiona w piśmiennictwie, a problem ten nie został dostrzeżony bodaj przez żadnego przedstawiciela doktryny, mimo istnienia na rynku wielu kompleksowych opracowań dotyczących uzasadnienia wyroku³⁶ czy wreszcie komentarzy do r.u.s.p. (lub jego poprzedników)³⁷. Problemu nie dostrzeżono zresztą również w orzecznictwie.

Przykładowo w wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 7 września 2012 roku³⁸ wskazano, że pisemne uzasadnienie wyroku nie stanowi jego integralnej części, w związku z czym niemożność jego sporządzenia nie może automatycznie powodować konieczności uchylenia wyroku przez sąd odwoławczy. Stanowisko to

³⁵ Nie wspominając już o tym, że z art. 445 § 1 i art. 524 § 1 zd. 1 k.p.k. wynika jednoznacznie, że samo skorzystanie z tych środków zaskarżenia (a zatem bez względu na ich ewentualną późniejszą skuteczność) uzależnione jest od istnienia pisemnego uzasadnienia zaskarżonego rozstrzygnięcia.

³⁶ Por. R. Broniecka, *Uzasadnienie wyroku w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2014, s. 56.

³⁷ Por. M. Uliasz, *op. cit.*, s. 250–252.

³⁸ I ACa 308/12 OSAB 2012, nr 4, s. 32.

należy uznać za częściowo błędne³⁹, albowiem w wyroku tym nie dostrzeżono, że zaniechanie sporządzenia pisemnego uzasadnienia nie jest *per se* przesłanką uchylenia zaskarżonego wyroku, ale jedynie punktem zapalnym (powodem) ewentualnego wystąpienia takich przesłanek, mających postać naruszenia wymienionych gwarancji konstytucyjnych. Mówiąc prościej, niesporządzenie uzasadnienia nie jest konsekwencją, ale jedynie przyczyną uchybienia prawu, a zatem — wbrew stanowisku sądu — to nie samo niesporządzenie uzasadnienia powinno automatycznie powodować uchylenie zaskarżonego wyroku, ale dopiero skutki z nim związane⁴⁰. Warto jednak podkreślić, że komentowane orzeczenie zapadło na gruncie sprawy cywilnej, a — jak już zaakcentowano na wstępie — dysproporcja między doniosłością praw oskarżonego i praw pozwanego jest nie do zignorowania, w związku z czym być może odmiennego zdania byłby w analogicznej sytuacji sąd karny.

Wydaje się, że w toku poczynionych tu rozważań zostało dostatecznie wyrażone uwypuklone to, że podsądny nie powinien ponosić negatywnych konsekwencji tego, w jaki sposób ustawodawca zwykły (a już tym bardziej prawodawca wydający akty rangi podustawowej) uregulował czy urządził proceduralno-ustrojowy aspekt wymiaru sprawiedliwości, to jest, czy przewidział w systemie prawnym sytuacje, w których możliwe jest orzekanie przez sądy w składach jednoosobowych bądź jakie konsekwencje przewiduje on na wypadek określonych, a niezależnych od tego podsądnego, zdarzeń, w tym tak drastycznych i nieprzewidywalnych, jak choćby śmierć jedynego członka składu sędziowskiego, które — choć bez wątplenia stanowią zwykle źródło większej dolegliwości dla osób innych niż strona postępowania — nie mogą tej strony obciążać.

Należy jednocześnie z całą stanowczością przyjąć, że remedium na tego rodzaju sytuacje nie będzie kompletne zrezygnowanie z rozpoznawania spraw w składach jednoosobowych⁴¹. Rozwiązanie takie w warunkach polskich wiązałoby się zresztą z pogłębieniem i tak już istniejących zaległości w rozpoznawaniu spraw, a w konsekwencji z niemal błyskawicznym paraliżem całego sądownictwa. Wydaje się, że należy raczej poszukiwać rozwiązania pośredniego, a zatem takiego, które realizując założenia konstytucyjne, pogodziłoby interesy oskarżonego (jak również innych uczestników procesu karnego) z wymogami w zakresie sprawności postępowania sądowego. Problem ten wymaga z pewnością przeprowadzenia głębszej analizy ze strony zarówno praktyków, jak i przedstawicieli nauki pra-

³⁹ Chociaż warto podkreślić, że błędność ta wynikała w głównej mierze z treści zarzutów zawartych w rozpoznawanej przez ten sąd apelacji, którymi to zarzutami sąd ten był przecież związany.

⁴⁰ Za nie do końca zrozumiałe należy też uznać wyrażony w tym orzeczeniu pogląd, zgodnie z którym „[...] § 88 Regulaminu urzędowania sądów powszechnych [obecnie § 95 r.u.s.p. — B.Ł.] nie ma charakteru normatywnego, a jedynie charakter porządkujący czynności powiązane ze sporządzaniem uzasadnień”.

⁴¹ Choć nie da się ukryć, że obserwowane od kilkunastu lat wzmacnianie liczby spraw rozpoznawanych w takich składach czy też zmarginalizowanie roli czynnika społecznego w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości, należy uznać — przynajmniej w odniesieniu do spraw karnych — za zbyt daleko idące i nie do końca uzasadnione.

wa, jednakże na ten moment za uzasadnione należy moim zdaniem uznać takie oto rozwiązanie, w którym w przypadku niemożliwości sporządzenia pisemnego uzasadnienia przez jedynego członka składu orzekającego do jego przygotowania wyznaczany byłby inny sędzia tego sądu. Byłby to sędzia niebiorący udziału w wydaniu orzeczenia, który uzasadnienie takie sporządzałby na podstawie analizy zebranych w toku sprawy akt (ewentualnie zapisów obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy) i „skonfrontowania” ich z rozstrzygnięciami zawartymi w sentencji wyroku, a w razie niemożliwości ustalenia przyczyn wydania danego rozstrzygnięcia konieczne wydaje się przeprowadzenie przewodu od nowa jako wyraz oczywistej nadrzędności rzetelności procesu karnego nad samą jego szybkością.

ON THE UNCONSTITUTIONALITY OF § 95(2)(2) OF THE RULES OF PROCEDURE OF COMMON COURTS

Summary

The subject of this work is the issue of the constitutionality of § 95(2)(2) of the Rules of Procedure of Common Courts. Based on the analysis of regulations in the field of criminal proceedings, the author tries to demonstrate the non-compliance of this provision with the principle of the right to defence, the principle of the right to an effective remedy, the principle of the exclusivity of the act and the prohibition of creating apparent powers, and, therefore, proposes its own, different regulation of this issue, which would allow for compliance of national regulations with the standards of fair trial.

Keywords: statement of reasons, right of defence, right to an effective remedy, constitution, criminal proceedings

BIBLIOGRAFIA

AKTY PRAWNE

- Karta praw podstawowych Unii Europejskiej z dnia 30 marca 2010 roku (Dz.Urz. EU C Nr 83, s. 389).
Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 roku (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.).
Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu Nowym Jorku w dniu 19 grudnia 1966 roku (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167).
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 1969 roku Regulamin czynności sądów wojewódzkich i rejonowych (Dz.U. Nr 37, poz. 325, z 1975 r. Nr 5, poz. 30; oraz z 1985 r. Nr 28, poz. 122).
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 września 1987 roku Regulamin wewnętrznego urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. Nr 38, poz. 218 z późn. zm.).
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 roku Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2014 r. poz. 259).
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 czerwca 2015 roku Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. poz. 925).

- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 roku Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. poz. 2316 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 roku Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319, z 2006 r. Nr 200, poz. 1471 oraz z 2009 r. Nr 114, poz. 946).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1987 i 2399 oraz z 2019 r. poz. 150, 771 i 1467).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 roku Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 52, 60 i 125).

ORZECZENIA

- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 11 maja 2016 roku, II AKz 228/16, OSAKat 2016, nr 2, poz. 2.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z 6 lipca 2006 roku, IV KK 174/06, OSNwSK 2006, nr 1, poz. 1361.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z 19 stycznia 2012 roku, I KZP 19/11, OSNKW 2012, nr 1, poz. 3.
- Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z 13 stycznia 2005 roku, Ts 147/04, OTK-B 2005, nr 6, poz. 228.
- Uchwała Trybunału Konstytucyjnego z 25 stycznia 1995 roku, W 14/94, OTK 1995, nr 1, poz. 19.
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 17 stycznia 1970 roku w sprawie *Delcourt przeciwko Belgii*, skarga nr 2689/65, LEX nr 80778.
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 16 grudnia 1992 roku w sprawie *Hadjianastassiou przeciwko Grecji*, skarga nr 12945/87, LEX nr 81258.
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 22 marca 2007 roku w sprawie *Siałkowska przeciwko Polsce*, skarga nr 8932/05, LEX nr 248705.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 7 września 2012 roku, I ACa 308/12 OSAB 2012, nr 4, s. 32.
- Wyrok Sądu Najwyższego z 13 czerwca 2002 roku, III RN 54/02, OSNAPiUS 2003, nr 10, poz. 238.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 8 kwietnia 1998 roku, K 10/97, OTK 1998, nr 3, poz. 29.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 19 maja 1998 roku, U 5/97, OTK 1998, nr 4, poz. 46.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 10 kwietnia 2001 roku, U 7/00, OTK 2001, nr 3, poz. 56.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 19 grudnia 2002 roku, K 33/02, OTK-A 2002, nr 7, poz. 97.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 17 maja 2004 roku, SK 32/03, OTK-A 2004, nr 5, poz. 44.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 31 marca 2005 roku, SK 26/02, OTK-A 2005, nr 3, poz. 29.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 16 lutego 2006 roku, SK 30/05, OTK-A 2006, nr 1, poz. 2.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 25 lipca 2006 roku, P 24/05, OTK-A 2006, nr 7, poz. 87.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 10 stycznia 2012 roku, P 19/10, OTK-A 2012, nr 1, poz. 2.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 8 stycznia 2013 roku, K 18/18, OTK-A 2013, nr 1, poz. 2.

LITERATURA

- Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009.
- Banaszak B., Jabłoński M., [w:] *Konstytucje Rzeczypospolitej Polskiej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 roku*, red. J. Boć, Wrocław 1998.
- Broniecka R., *Uzasadnienie wyroku w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2014.
- Clayton R., Tomlinson H., *Fair trial Rights*, Oxford 2006.
- Eichstaedt K., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1. Art. 1–424, red. D. Świecki, Warszawa 2018.
- Garlicki L., Zubik M., [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 1, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016.

- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego*, t. 1. *Artykuły 1–467*, Warszawa 2014.
- Grzegorzczak P., Weitz K., [w:] *Konstytucja RP*, t. 1. *Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Hofmański P., Wróbel A., [w:] *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, t. 1. *Komentarz do artykułów 1–18*, red. L. Garlicki, Warszawa 2010.
- Kowalik-Bańczyk K., Szware-Kuczer M., [w:] *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, red. A. Wróbel, Warszawa 2013.
- Łabno A., [w:] *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002.
- Skorupka J., [w:] *Proces karny*, red. J. Skorupka, Warszawa 2018.
- Szydło M., [w:] *Konstytucja RP*, t. 1. *Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Tuleja P., [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Uliasz M., [w:] *Regulamin urzędowania sądów powszechnych. Komentarz*, red. M. Romańska, Warszawa 2017.
- Ważny A., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2018.
- Wiliński P., *Obrona materialna i formalna w procesie karnym*, [w:] *Problemy prawa i procesu karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Alfreda Kaftala*, red. G. Rejman et al., Warszawa 2008.
- Wiliński P., *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, t. 3. *Zasady procesu karnego*, cz. 2, red. P. Wiliński, Warszawa 2014.